

Samsun İli Kırsal Kesimde Yoksulluk Düzeyi

Bakiye KILIÇ¹

Araş. Gör.
bakiye.kilic@omu.edu.tr

Osman KILIÇ¹

Yrd. Doç.Dr.
okilic@omu.edu.tr

Nur İlkay SÖNMEZ¹

Araş. Gör.
ilkay.sonmez@omu.edu.tr

Vedat CEYHAN¹

Prof. Dr.
vceyhan@omu.edu.tr

Orhan GÜNDÜZ²

Yrd.Doç.Dr
orhangunduz@inonu.edu.tr

¹ Ondokuz Mayıs Üniversitesi

² İnönü Üniversitesi Battalgazi M.Y.O.

Özet

Gelişmiş ülkeler arasında yer alan Türkiye’de özellikle kırsal kesimdeki yoksulluk düzeyi ile ilgili yeterli araştırmaların olduğu söylenemez. Bu sebeple araştırmada, Samsun ili kırsal kesiminde yoksulluk düzeyinin köy bazında ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırma materyalini Samsun iline bağlı Atakum, Alaçam, Asarcık, Ayvacık, Bafra, Canik, Çarşamba, Havza, İlkadım, Kavak, Ladik, Salıpazarı, Ondokuz Mayıs, Tekkeköy, Terme, Yakakent ve Vezirköprü İlçelerinin Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlükleri’nden, İl Özel İdaresi’nden, İl Sağlık Müdürlüğü’nden, İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’n dan elde edilen köy bazındaki veriler oluşturmaktadır. Yoksulluk düzeyinin ölçülmesinde yoksulluk indeksinden yararlanılmıştır. Yoksulluk indeksi hesaplanırken köylerin; elektrik varlığı, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, ortalama hane halkı büyüklüğü, en yakın sağlık kuruluşuna olan uzaklığı, ilçe merkezine uzaklığı, asfalt yol uzunluğu, içme suyu ve kanalizasyon varlığı, doktor başına düşen hasta sayısı ve kişi başına düşen brüt gelir değişkenleri kullanılmıştır. Araştırma sonuçları yoksulluk düzeyi düşük olan köylerin Samsun ili II. alt bölgesinde yer alan Asarcık, Kavak ve Ladik ilçelerinde, yüksek olan köylerin ise I. alt bölgede yer alan Ondokuz Mayıs, Terme ve Bafra ilçelerinde yer aldığını göstermiştir. Yoksul ilçelerde, kanalizasyon varlığı artırılmalı, alternatif gelir olanakları yaratılarak kişi başına gelir artırılmalı ve köylerde okul ve öğretmen sayıları artırılarak öğretmen başına düşen öğrenci sayısı azaltılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Kırsal, yoksulluk, yoksulluk indeksi, Samsun.

Rural Poverty Level in Samsun Province

Abstract

Researches on poverty level is very rare in rural part of Turkey. Therefore the study focused on exploring the poverty level associated by village in Samsun. The research data were obtained from Food, Agriculture and Livestock Directorate, Provincial Administration, the Provincial Health Office, Provincial National Education Directorate and Turkey Statistics Institute. When measuring the poverty level, village level poverty indexes were calculated by using poverty indicators. Poverty indicators were the presence of electric, the number of students per teacher, the average household size, the distance to the nearest health facility, distance from district center, the length of paved roads, drinking water and existence of sewage system, the number of patients per doctor, and gross income per capita variables. The research results showed that the villages having low level of poverty in Samsun province took place in Asarcık, Kavak and Ladik districts, which are in second sub-region while villages having high level of poverty took place in Ondokuz Mayıs, Terme and Bafra districts, which are in first sub-region. The presence of sewage system should be settled and the gross income per capita should be increased by creating alternative income in poorest villages. In addition, increasing the number of schools and the teachers may be beneficial for reducing poverty in the research area.

Keywords: Rural poverty, poverty index, Samsun province.

1. Giriş

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde son yıllarda yoksulluk önemli bir sorun haline gelmiştir. Dünyada yaşanan ekonomik ve toplumsal değişimler, insanların bazı kesimlerini özellikle kırsal kesimde yaşayanları yoksulluk ile karşı karşıya bırakmıştır.

Bireylerin beslenme, barınma, sağlık gibi en temel ihtiyaçlarının karşılanamaması olarak ifade edilen yoksulluğun tanımı, yaklaşımlara göre değişim göstermektedir. Yoksulluk ile ilgili kesin bir tanıma ulaşılamamakla birlikte basit haliyle yoksulluk; zorunlu giderlerini karşılayamama, barınacak yeri olmama ve açlıktan ölme durumu olarak tanımlanan mutlak yoksulluk olarak ifade edilmektedir. Geniş kapsamlı yoksulluk ise; gıda, giyim ve barınma gibi olanakları, yaşamlarını devam ettirmeye yeterli geldiği halde, toplumun genel sosyal düzeyinin gerisinde kalmayı tanımlamaktadır (Ala, 2009).

Bir ülkenin veya bölgenin gelişmişlik seviyesiyle yakından ilişkisi olan yoksulluğun belirlenmesi, o ülkeye veya bölgeye uygulanacak siyasi ve ekonomik politikaların tasarlanmasında önemli bir yere sahiptir. Türkiye’de eğitim seviyelerine göre yoksulluk oranları, okur yazar olmayanlarda %37.81 iken, ilköğretim mezunlarında %22.42, lise ve dengi

meslek okulları mezunlarında %6.79, yüksekokul, fakülte ve üstü mezunlarda ise %0.79'dur (TUİK, 2012). Türkiye'de Karadeniz bölgesinin nüfus, ticaret ve tarım yönünden en gelişmiş illerinden biri olan Samsun ili, agro-ekolojik özellikler açısından 3 alt bölgeye ayrılmaktadır. Nüfusun yaklaşık olarak % 65'i tarımla uğraşan Samsun ilinde, genel olarak zengin orta ve yoksul düzeyde olmak üzere üç gelir grubundan insanların yaşadığı düşünülmektedir. Ancak Samsun da yoksulluk düzeylerinin köy bazında belirlenmesine yönelik belirlenmesi araştırılmaları yeterli değildir. Dolayısıyla, köylerin birbirleriyle eşit hizmet almaları ve gerekli yatırım politikalarının belirlenmesi için, Samsun ilinde köy bazında yoksulluk düzeyinin belirlenmesine ihtiyaç vardır. Kırsal kesimde yaşayan insanların refah seviyelerinin artırılması insanlara sağlanan hizmetlerin artırılmasıyla mümkün olacaktır. Bu sebeple gelecekte uygulanacak yatırım ve hizmet politikalarının, hangi köylere daha çok gerekli olduğunu belirleyecek araştırmalara ihtiyaç vardır.

Literatürde yoksulluk sınırı ile ilgili araştırma sayısı fazla olmasına rağmen (Jensen ve Luckette, 1993; Collins ve Redmond, 1997; Dağdemir, 1999; Erdoğan, 2002; Dağdemir, 2002) yoksulluk indeksi kullanılarak yapılan araştırma sayısı oldukça sınırlıdır (Sen, 1976; Thomas, 1980; Jensen ve Luckette, 1993; Pentaraki, 1996). Gelişmiş ülkeler arasında yer alan Türkiye'de ise özellikle kırsal kesimdeki yoksulluk düzeyi ile ilgili yeterli araştırma bulunmamaktadır. Literatürde yer alan araştırmaların çoğunluğu ise yoksulluk tanımları ve yoksulluğun nedenleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Yoksulluk indeksi oluşturan araştırmaya ise rastlanılmamıştır. Samsun ilinde de durum aynıdır. Bu bilgi boşluğunu doldurmak için araştırmada, Samsun ilinde ilçeler ve alt bölgeler bazında yoksulluk indeksinin hesaplanması, yoksulluk düzeyi düşük ve yüksek olan ilçelerin belirlenmesi ve yoksulluğa sebep olan faktörlerin ortaya konulması amaçlanmıştır.

2. Materyal ve Metot

2.1. Materyal

Araştırma materyalini Samsun iline bağlı Atakum, Alaçam, Asarcık, Ayvacık, Bafra, Canik, Çarşamba, Havza, İlkadım, Kavak, Ladik, Salıpazarı, Ondokuz Mayıs, Tekkeköy, Terme, Yakakent ve Vezirköprü İlçelerinin Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlükleri'nden, İl Özel İdaresi'nden, İl Sağlık Müdürlüğü'nden, İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden ve Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK)'ndan elde edilen köy bazındaki veriler oluşturmuştur.

2.2. Metot

Yoksulluk indeksi, her bölgenin ulusal yoksulluk indeksi paylarının belirlenmesinde (Levy, 1991) ve bir ülkede kimin ne kadar yoksul olduğunun belirlenmesinde (Erdoğan, 1996) kullanılmaktadır. İnceleme alanında yoksulluk indeksi, Samsun ili agro-ekolojik özellikler açısından 3 alt bölgeye ayrılarak hesaplanmıştır. Araştırmada ele alınan Atakum, Alaçam, Bafra, Canik, Çarşamba, İlkadım, Ondokuz Mayıs, Tekkeköy, Terme ve Yakakent ilçeleri I. alt bölgede; Asarcık, Havza, Kavak, Ladik ve Vezirköprü ilçeleri II. alt bölgede, Ayvacık ve Salıpazarı ilçeleri ise III. alt bölgede yer almaktadırlar (SAMTİM, 2011).

İnceleme alanında köy bazında yoksulluk düzeyinin belirlenmesinde 10 farklı gösterge kullanılmıştır. Araştırmada ele alınan göstergeler, elektrik varlığı (%), öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (kişi), ortalama hane halkı büyüklüğü (kişi), en yakın sağlık kuruluşuna uzaklık (km), ilçe merkezine uzaklık (km), asfalt yol uzunluğu (km), içme suyu varlığı (0.yok, 1.var), kanalizasyon varlığı (0.yok, 1.var), doktor başına düşen hasta sayısı (kişi) ve kişi başına düşen brüt gelir ('/yıl)'dir. Kişi başına düşen brüt gelirler, Samsun iline bağlı 17 ilçenin Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlükleri'nden elde edilen köy bazlı veriler ve inceleme alanında yapılmış çalışmalardan elde edilen norm değerler kullanılarak hesaplanmıştır. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlükleri'nden elde edilen veriler yardımıyla, bir işletmeye düşen arazi miktarı ve üretim deseni belirlenmiştir. Daha sonra verim ve fiyat verileri yardımıyla bitkisel üretim değeri hesaplanmıştır. Ayrıca Samsun ilinde daha önce yapılan bir araştırmalarda hayvansal üretim değerinin toplam gayrisafi üretim değeri (GSÜD) içindeki payı belirlenmiştir (Cinemre ve ark., 1995; Kılıç, 1997; Kılıç ve ark., 2005). Bu norm değerler kullanılarak hayvansal üretim değeri hesaplanmıştır. Hayvansal ve bitkisel üretim değerlerinin toplamı GSÜD'ni oluşturmuştur. Benzer şekilde daha önce bölgede yapılan araştırmalardan elde edilen bulgular doğrultusunda hayvansal ve bitkisel üretimde ayrı ayrı değişken masraflar norm değerler yardımıyla tespit edilmiştir. Elde edilen GSÜD'nden toplam değişken masraflar çıkartılarak, brüt gelir elde edilmiştir.

Yoksulluk indeksi incelenen göstergeler hakkında köy bazında ve alt bölgeler itibarıyla toplanan verilerden yararlanılarak hesaplanmıştır. Daha sonra bu göstergelere ait indeksler toplanarak yoksulluk indeksine ulaşılmıştır. Araştırmada ele alınan 10 adet yoksulluk göstergesi 0 ile 1 arasında değişen nispi indekslere dönüştürülürken, göstergelere ait en iyi ve en kötü değerler dikkate alınmıştır. Araştırmada gösterge olarak kullanılan değişkenler için en yüksek değer daha düşük yoksulluğu ifade ettiğinde aşağıda verilen 1 numaralı formül; düşük değerler daha yüksek yoksulluğu ifade ettiğinde ise iki numaralı formül kullanılarak değişkenler nispi indekslere dönüştürülmüştür (BarreraandSaldivar, 2002; Morrisseyve ark., 2005).

$$1 - \frac{[\text{en iyi değer} - (X)]}{[\text{en iyi değer} - \text{kötü değer}]} \dots \dots \dots (1)$$

$$1 - \frac{[(X) - \text{en iyi değer}]}{[\text{kötü değer} - \text{en iyi değer}]} \dots \dots \dots (2)$$

Eşitliklerde X, gösterge olarak kullanılan değişkene ait değeri ifade etmektedir. Yoksulluk grubu için 10 adet göstergeden elde edilen indeksler, toplamı %100'e tamamlanabilmesi için 10 ile çarpılarak yüzde olarak toplam yoksulluk indekslerine ulaşılmıştır.

3. Araştırma Bulguları ve Tartışma

3.1. Araştırma Alanının Genel Özellikleri

Samsun ili Karadeniz Bölgesi'nin en büyük kentidir. Kuzeyinde Karadeniz'in yer aldığı ilin komşuları; doğusunda Ordu, batısında Sinop, güneyinde Tokat ve Amasya, Güney batısında ise Çorum illeridir. Kızılırmak ve Yeşilirmak akarsularının delta alanlarında oluşmuş kıyılarında, yurdun tarımsal potansiyeli en yüksek ovalarından Bafra ve Çarşamba ovaları yer almaktadır. Samsun genellikle ılıman bir iklime sahiptir (SAMTİM, 2007). Samsun'un yüzölçümü 957.900 hektar olup, ilin toplam yüzölçümünün %48'i tarım arazisi, %37'si orman ve fundalık arazi, %4'ü çayır ve mera arazisi ve %11'i ise tarım dışı arazi olarak dağılım göstermektedir. Samsun ilinde bulunan 455.324 hektarlık tarım arazisinin %56'sı I. alt bölgede, %35'i II. alt bölgede ve %8'i III. alt bölgede bulunmaktadır (SAMTİM, 2011).

Samsun yaklaşık 1.3 milyon kişilik nüfusuyla, Türkiye'nin en büyük onbeşinci ilidir. Toplam il nüfusunun %49'u erkek, %51'i kadındır. Samsun ilinde 40 belediye, 17 ilçe ve 945 köy vardır. Türkiye'deki köylerin %2,7'si Samsun'dadır. Samsun nüfusunun %35'ini kırsal kesim, %65'ini ise kent nüfusu oluşturmaktadır (TUİK, 2010a).

Araştırma sonuçlarına göre, inceleme alanında aileler ortalama 4 kişiden oluşmaktadır. Bu bulgu, daha önce Ceyhan ve ark. (2006) tarafından Samsun ilinde yapılan araştırma sonucu ile paralellik göstermektedir. İlkadım, Samsun ilinin ortalama hane halkı büyüklüğünün en fazla olduğu ilçedir. Bu sıralamayı; Tekkeköy, Salıpazarı ve Çarşamba ilçeleri takip etmektedirler. Havza ise ortalama hane halkı büyüklüğünün en az olduğu ilçedir. I. ve III. alt bölgelerin, II. alt bölgeye kıyasla daha kalabalık olduğu tespit edilmiştir. Ele alınan tüm köylerde yıllık kişi başına düşen ortalama brüt gelir 4.300 olarak hesaplanmıştır. Ondokuz Mayıs ilçesi, 14.000 ile birinci sırada yer almaktadır. Kişi başına düşen gelirin yüksek olduğu diğer ilçeler sırasıyla; Atakum, Bafra ve Çarşamba iken, düşük olduğu ilçeler ise sırasıyla İlkadım, Vezirköprü ve Canik'tir. İlkadım ilçesinde kişi başına düşen brüt gelirin en az çıkmasının önemli sebebi olarak, Samsun ilinin ortalama hane halkı büyüklüğü bakımından en kalabalık ilçesi olması gösterilebilir. Yıllık brüt geliri yüksek olan ilçelerin büyük çoğunluğunun merkez ilçelerini içine alan I. alt bölgede, düşük olan ilçelerin ise büyük çoğunluğunun II. alt bölgede yer aldığı belirlenmiştir (Çizelge 3.1).

Köy bazında elektrik varlığı oranının %84 olarak tespit edildiği Samsun ili, ilçeler itibarıyla incelendiğinde en düşük orana %35 ile Alaçam ilçesinin sahip olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, Samsun ilinde en fazla kayıtsız elektrik kullanan ilçenin Alaçam olduğunun bir göstergesidir. Ondokuz Mayıs ilçesi köylerinin ise tamamı elektrik varlığına sahiptir. Alt bölgeler itibarıyla kıyaslandığında ise, I. ve III. alt bölgelerin elektrik varlıklarının hemen hemen aynı olduğu, II. alt bölgenin diğer bölgelere oranla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Sağlık kuruluşuna olan mesafenin hizmet almayı olumsuz etkilediği bilinen bir gerçektir (Eskiocak, 2007). Bu sebeple, Samsun ilinde köylerin en yakın sağlık kuruluşuna uzaklıkları incelenmiş ve ortalama 16.5 km uzaklığa sahip oldukları belirlenmiştir. İlçeler bazında kıyaslama yapıldığında, Asarcık ilçesi köylerinin sağlık kuruluşuna uzaklığı bakımından 8.5 km ile en kısa mesafeye sahip olduğu belirlenmiştir. Köyleri sağlık kuruluşuna en uzak mesafede olan ilçeler ise 21.5 km ile Atakum, 20.4 km ile Bafra ve İlkadım'dır. Alt bölgeler itibarıyla, III. alt bölgenin sağlık kuruluşuna olan uzaklığı I. ve II. alt bölgelerinkine göre daha kısa mesafededir. Köylerde bulunan Sağlık Ocaklarının 2006 yılında kaldırılması sebebiyle, köylerin ilçe merkezine uzaklıkları ile en yakın sağlık kuruluşuna olan uzaklıkları aynıdır. Sağlık kuruluşlarına veya ilçe merkezine ulaşım, yolların asfalt yol olması ulaşım kolaylığı açısından büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple, Samsun ili köylerinin asfalt yol uzunluğu km bazında incelenmiştir. Köy yollarının asfalt yol uzunluğu bakımından en fazla olan ilçeler sırasıyla; Atakum, İlkadım, Canik ve Bafra iken; en kısa asfalt yol uzunluğuna sahip ilçeler Asarcık ve Salıpazarı'dır. Bu sonuçlar, ilçe merkezine uzak mesafede olan köylerin büyük çoğunluğunun asfalt yol olduğunun göstergesidir. Doktor-hasta ilişkisini engelleyen unsurlardan biri de doktor başına düşen hasta sayısıdır. Köylerde bulunan hastaların daha etkili sağlık hizmetleri almaları noktasında, doktor başına düşen hasta sayısının düşük olması beklenmektedir. Samsun ili köyleri genelinde doktor başına düşen hasta sayısının 0.53 kişi olduğu belirlenmiştir. Doktor başına düşen hasta sayısının en az olduğu ilçeler sırasıyla; Ayvacık, Asarcık ve Vezirköprü ilçeleri iken en fazla olduğu ilçeler Canik ve Ondokuz Mayıs'tır. Buradan, il merkezine daha uzak köylerde bulunan hastaların büyük çoğunluğunun ilçe yerine il merkezindeki hastaneleri, il merkezine daha yakın köylerde bulunan hastaların ise ilçe merkezindeki hastaneleri tercih ettikleri sonucuna ulaşılmaktadır. Çizelge 1'den de görüldüğü gibi, I. alt bölgede yer alan merkez ilçelerde doktor başına düşen hasta sayısı, II. ve III. alt bölgelerinkine göre daha fazladır.

Eğitim-öğretimin daha etkili olabilmesi için, öğretmen başına düşen öğrenci sayısının daha az olması istenmektedir. TUİK 2011 verilerine göre, Türkiye genelinde 16, Samsun il merkezi genelinde 14 olan öğretmen başına düşen öğrenci sayısının, Samsun ili köyleri genelinde ise 7 olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre, Samsun ili köyleri genelinde okullaşma düzeyinin il merkezinden daha düşük olduğu söylenebilir. Samsun ili öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en fazla olduğu ilçe sıralamasında, 19 öğrenci ile Vezirköprü ilçesi birinci sırada yer almaktadır. Bu sıralamayı, 13 öğrenci ile Ayvacık, 12 öğrenci ile Asarcık, 11 öğrenci ile de Salıpazarı ilçeleri takip etmektedir. Alt bölgeler kıyaslaması yapıldığında ise, merkez ilçelerini kapsayan I. alt bölgenin öğretmen başına düşen öğrenci sayısının II. ve III. alt bölgelerinkinin yarısı kadar olduğu belirlenmiştir.

Samsun ili köylerinin %86'sında içme suyu şebekesi, %74'ünde ise kanalizasyon sistemi olduğu tespit edilmiştir. İçme suyu şebekesi varlığının en düşük olduğu ilçeler %8 ile Canik, %41 ile Atakum ilçesidir. Bu ilçelerin içme suyu oranlarının düşük olmasının sebebinin, şebekesiz su kullanımından kaynaklandığı düşünülmektedir. Köylerin kanalizas-

yon varlıkları incelendiğinde ise %33'lük oranla Ladik ilçesi en düşük oranla birinci sırada yer alırken, Canik, Yakakent ve Ayvacık köylerinin tamamında kanalizasyon olduğu belirlenmiştir.

3.2. Araştırma Alanında Yoksulluk İndeksi

Araştırmada elde edilen bulgular incelendiğinde, Samsun ili köyleri genelinde yoksulluk indeksinin %41.7 olduğu tespit edilmiştir. I. alt bölgede yoksulluk düzeyinin az olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla III. ve II. alt bölgeler takip etmektedir. I. alt bölgede yoksulluk düzeyinin az olmasının en önemli sebepleri kanalizasyon ve elektrik varlığının fazla olması ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısının düşük olmasıdır. II. alt bölgede ise yoksulluk düzeyinin yüksek olmasında en önemli sorun, kişi başına düşen gelirin düşük olmasıdır. Türkiye'de 4 kişilik hanede "10.752" den daha az yıllık gelire sahip olmak yoksulluk sınırı olarak belirlenmiştir (TUİK, 2010b). Samsun ili genelinde yapılan bu araştırmada yoksul sayılmayan ilçelerin Türkiye yoksulluk sınırının üzerinde olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 3.1). Yoksulluk düzeyinin düşük olmasında diğer önemli sorunlar ise öğretmen başına düşen öğrenci sayısının fazla olması ve kanalizasyon varlığının az olmasıdır. II. alt bölgede yer alan Vezirköprü ve Havza ilçeleri nüfus bakımından kalabalık, arazi varlığı bakımından geniş olsa da, yetiştirilen gelir getirici ürün çeşidinin az olması, ilçelerde kişi başına düşen brüt gelirin düşük olmasına neden olmaktadır.

Yoksulluk düzeyinin en az olduğu ilçe Ondokuz Mayıs olarak belirlenmiştir. Terme, Bafra ve Çarşamba ilçeleri de yoksulluk düzeyinin az olduğu diğer ilçeler arasındadır. Yoksulluk indeksi yüksek olan ilçeler, diğer değişkenler açısından da yüksek refah seviyesine sahiplerdir. Kanalizasyon varlığının, ilçelerin yoksulluk indeksinin yüksek çıkmasına en fazla etki eden değişken olduğu belirlenmiştir. Samsun ili genelinde en yoksul ilçe ise Asarcık olarak tespit edilmiştir. Kavak, Ladik ve Havza ise yoksulluk düzeyi yüksek olan ilçeler arasında yer almaktadır. Bu ilçelerin yoksulluk sıralamasında alt sıralarda yer almalarına kişi başına gelir, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, sağlık kuruluşuna ve ilçe merkezine olan uzaklık en fazla etki eden faktörler arasındadır (Çizelge 3.2). Bir ülkenin gelişmişlik düzeyinin gelecek kuşakların eğitim seviyesine bağlı olduğu düşünüldüğünde, kırsal kesimdeki öğrencilerin gerekli eğitimi almalarının sağlanması, yoksulluğun azaltılmasında önemli bir etken olacağı söylenebilir.

Çizelge 3.1. Samsun İlinde Yoksulluk İndeksi Hesaplanmasında Ele Alınan Değişkenlerin Ortalama ve Standart Sapmaları

Alt Bölgeler	İlçeler	Değişkenler																			
		Elektrik varlığı (%)		Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (kişi)		Ortalama hane halkı büyüklüğü (kişi)		En yakın sağlık kuruluşuna uzaklık (km)		Köylerin ilçe merkezine uzaklığı (km)		Asfalt yol uzunluğu (km)		İçme suyu varlığı (0.Yok, 1.Var)		Kanalizasyon varlığı (0.Yok, 1.Var)		Doktor başına düşen hasta sayısı (kişi)		Kişi başına düşen brüt gelir (Yıl)	
		Ort.	St.Sp.	Ort.	St.Sp.	Ort.	St.Sp.	Ort.	St.Sp.	Ort.	St.Sp.	Ort.	St.Sp.	Ort.	St.Sp.	Ort.	St.Sp.	Ort.	St.Sp.	Ort.	St.Sp.
I. Alt Bölge	Alaçam	0.35	0.09	7.10	8.79	3.80	0.31	18.66	9.92	18.66	9.92	15.40	8.00	0.89	0.32	0.92	0.27	0.60	0.00	7646.6	3999.2
	Atakum	0.89	0.29	2.01	4.43	3.86	0.32	21.56	8.00	21.56	8.00	20.26	6.47	0.41	0.50	0.85	0.36	0.69	0.00	3432.1	1305.6
	Bafra	0.89	0.27	4.37	7.68	3.87	0.49	20.46	16.33	20.46	16.33	17.43	11.09	0.96	0.20	0.89	0.31	0.58	0.00	7025.9	5828.1
	Canik	0.73	0.41	7.62	7.75	3.91	0.32	19.15	8.67	19.15	8.67	17.80	8.74	0.08	0.27	1.00	0.00	1.00	0.00	1801.1	1281.8
	Çarşamba	0.85	0.33	5.61	7.91	3.93	0.35	13.81	8.37	13.81	8.37	13.06	7.43	0.95	0.22	0.97	0.18	0.67	0.00	6034.1	2451.2
	İlkadım	0.80	0.40	2.28	5.56	4.16	1.67	20.45	7.69	20.45	7.69	18.64	6.95	1.00	0.00	0.55	0.52	0.91	0.00	1082.9	294.29
	Ondokuz Mayıs	0.99	0.04	3.05	5.18	4.02	0.32	14.43	8.15	14.43	8.15	12.05	5.75	1.00	0.00	0.86	0.36	0.97	0.00	14028.7	9059.9
	Tekkeköy	0.78	0.41	8.23	8.41	4.10	0.92	14.38	5.81	14.38	5.81	11.17	5.09	0.62	0.49	0.97	0.19	0.77	0.00	5897.1	1795.9
	Terne	0.93	0.23	3.89	6.97	3.97	0.36	14.70	7.20	14.70	7.20	14.30	6.57	0.98	0.13	0.98	0.13	0.76	0.00	6001.7	2275.3
Yakakent	0.67	0.47	5.33	8.76	3.98	0.45	17.38	7.78	17.38	7.78	11.69	5.95	0.69	0.48	1.00	0.00	0.80	0.00	3972.1	835.68	
Toplam		0.80	0.34	5.20	7.71	3.93	0.49	17.24	11.11	17.2	11.11	15.25	8.63	0.82	0.38	0.92	0.25	0.70	0.13	6124.5	4651.4
II. Alt Bölge	Asarcık	0.83	0.16	12.63	8.99	3.84	0.38	8.52	5.43	8.52	5.43	6.56	2.55	0.70	0.45	0.52	0.51	0.23	0.00	2113.9	1119.8
	Havza	0.91	0.21	5.73	9.24	3.67	0.56	16.99	10.96	16.99	10.96	16.45	11.21	1.00	0.00	0.44	0.50	0.31	0.00	3531.8	1082.3
	Kavak	0.97	0.16	1.01	3.54	3.75	0.80	13.55	6.99	13.55	6.99	12.78	6.33	1.00	0.00	0.58	0.50	0.30	0.00	2637.8	1312.4
	Ladik	0.96	0.19	0.75	3.58	3.80	0.57	13.56	6.75	13.56	6.75	11.96	7.21	0.98	0.14	0.33	0.48	0.59	0.00	2664.6	1008.7
	Vezirköprü	0.83	0.21	19.06	16.34	3.87	0.35	18.32	13.16	18.32	13.16	16.15	11.09	0.96	0.19	0.44	0.50	0.27	0.00	1428.8	326.9
Toplam		0.89	0.20	9.50	13.78	3.80	0.54	15.72	10.73	15.72	10.73	14.28	9.75	0.96	0.18	0.45	0.49	0.32	0.10	2353.5	1227.7
III. Alt Bölge	Ayvacık	0.75	0.38	13.25	11.08	3.88	0.28	18.11	7.25	18.11	7.25	12.8	5.39	0.63	0.49	1.00	0.00	0.19	0.00	2862.2	787.6
	Salıpazarı	0.92	0.20	10.92	12.44	4.03	0.36	13.09	9.16	13.09	9.16	7.97	5.71	0.75	0.45	0.97	0.24	0.77	0.00	2966.6	896.9
Toplam		0.81	0.31	11.96	11.74	3.89	0.32	15.48	8.61	15.48	8.61	10.33	6.07	0.67	0.47	0.97	0.17	0.47	0.29	2869.3	836.12
GENEL TOPLAM		0.84	0.29	7.43	11.11	3.87	0.51	16.50	10.81	16.50	10.81	14.49	9.03	0.86	0.33	0.74	0.43	0.53	0.23	4360.2	3925.0

Çizelge 3.2. Samsun İlinde Bölge ve İlçeler İtibariyle Yoksulluk İndeksleri

Alt Bölgeler	İlçeler	Elektrik varlığı (%)	Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (kişi)	Ortalama hane halkı büyüklüğü (kişi)	En yakın sağlık kuruluşuna uzaklık (km)	Köylerin ilçe merkezine uzaklığı (km)	Asfalt yol uzunluğu (km)	İçme suyu varlığı (0.Yok. 1.Var)	Kanalizasyon varlığı (0.Yok. 1.Var)	Doktor başına düşen hasta sayısı (kişi)	Kişi başına düşen brüt gelir (TL/yıl)	Yoksulluk İndeksi (%)
I. Alt Bölge	Ondokuz Mayıs	0.99	0.05	0.28	0.16	0.16	0.23	1.00	0.86	0.97	0.40	51.1
	Terme	0.93	0.07	0.27	0.16	0.16	0.28	0.98	0.98	0.76	0.17	47.7
	Bafra	0.89	0.07	0.26	0.24	0.24	0.34	0.96	0.89	0.58	0.20	46.7
	Çarşamba	0.85	0.10	0.27	0.15	0.15	0.25	0.95	0.97	0.67	0.17	45.3
	İlkadım	0.80	0.04	0.30	0.24	0.24	0.36	1.00	0.55	0.91	0.03	44.6
	Tekkeköy	0.78	0.14	0.29	0.16	0.16	0.21	0.62	0.97	0.77	0.17	42.8
	Atakum	0.89	0.03	0.26	0.25	0.25	0.39	0.41	0.85	0.69	0.09	41.2
	Yakakent	0.67	0.09	0.27	0.20	0.20	0.22	0.69	1.00	0.80	0.11	40.8
	Alaşam	0.35	0.12	0.26	0.22	0.22	0.30	0.89	0.92	0.60	0.17	40.4
	Canik	0.73	0.13	0.26	0.22	0.22	0.34	0.08	1.00	1.00	0.05	40.4
Toplam		0.80	0.08	0.26	0.19	0.19	0.29	0.82	0.92	0.70	0.17	44.2
II. Alt Bölge	Vezirköprü	0.83	0.32	0.26	0.21	0.21	0.31	0.96	0.44	0.27	0.04	41.8
	Havza	0.91	0.10	0.23	0.19	0.19	0.32	1.00	0.44	0.31	0.10	37.8
	Ladik	0.97	0.01	0.25	0.12	0.12	0.17	1.00	0.28	0.59	0.07	37.3
	Kavak	0.97	0.02	0.24	0.15	0.15	0.25	1.00	0.58	0.30	0.07	37.2
	Asarcık	0.83	0.21	0.27	0.09	0.09	0.13	0.70	0.52	0.23	0.06	31.2
Toplam		0.89	0.16	0.24	0.17	0.17	0.27	0.96	0.45	0.32	0.06	36.9
III. Alt Bölge	Salıpazarı	0.92	0.19	0.27	0.14	0.14	0.15	0.75	0.97	0.77	0.08	43.9
	Ayvacık	0.75	0.22	0.26	0.21	0.21	0.25	0.63	1.00	0.19	0.08	41.9
Toplam		0.81	0.20	0.26	0.17	0.17	0.19	0.67	0.97	0.47	0.03	39.4
GENEL TOPLAM		0.84	0.12	0.25	0.18	0.18	0.27	0.86	0.74	0.61	0.12	41.7

*Yoksulluk indeksi hesaplanırken her bölgenin indeks değerleri toplanmış ve 100'e tamamlamak için 10 ile çarpılmıştır.

4. Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonuçlarına göre, Samsun ilinin ortalama hane halkı büyüklüğünün en fazla olduğu ilçe İlkadım, en az olduğu ilçe ise Havza ilçesidir. I. ve III. alt bölgenin, II. alt bölgeye kıyasla daha kalabalık olduğu tespit edilmiştir. Kişi başına düşen geliri en fazla olan ilçe Ondokuz Mayıs, en az olan ilçe ise İlkadım'dır. Ortalama hane halkı büyüklüğünün en fazla olduğu İlkadım ilçesinde, kişi başına düşen gelirin en az olduğu tespit edilmiştir. Yıllık brüt geliri yüksek olan ilçelerin büyük çoğunluğunun I. alt bölgede, düşük olan ilçelerin ise büyük çoğunluğunun II. alt bölgede yer aldığı belirlenmiştir. Merkez ilçelerde gelir düzeyinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Samsun ili merkez köylerinde doktor başına düşen hasta sayısının, merkeze uzak köylerinkine oranla daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Buradan, merkeze uzaklığı daha fazla olan köylerdeki hastaların ilçe yerine il merkezindeki doktor ve hastaneleri tercih ettiği söylenebilir. Dolayısıyla, il merkezlerindeki hastanelerde gereğinden fazla yoğunluk yaşanmakta, etkili sağlık hizmetleri gerçekleştirilememektedir.

Samsun ili köyleri genelinde okullaşma düzeyinin il merkezinden daha düşük olduğu söylenebilir. Samsun ili öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en fazla olduğu ilçe sıralamasında Vezirköprü ilçesi birinci sırada yer almaktadır. Merkez ilçeleri kapsayan I. alt bölgenin öğretmen başına düşen öğrenci sayısının II. ve III. alt bölgelerinkinin yarısı kadar olduğu tespit edilmiştir.

Samsun ili alt bölgeler itibarıyla araştırıldığında en düşük yoksulluk indeksine II. alt bölgenin sahip olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla III. ve I. alt bölgeler takip etmektedir. Merkez ilçeleri kapsayan I. alt bölgenin yoksulluk düzeyinin az olduğu tespit edilmiştir. Yoksulluk düzeyi az olan köylerde öğretmen başına düşen öğrenci sayısının daha az olduğu belirlenmiştir. Buradan, Samsun ilinde II. ve III. alt bölgede yer alan ilçe köylerindeki öğretmen başına düşen öğrenci sayısının azaltılması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu sebeple, köylerde bulunan okul ve öğretmen sayılarının artırılması gerekmektedir. Samsun ilinde en yoksul ilçe Asarcık, yoksulluk düzeyi en az olan ilçe ise Ondokuz Mayıs'tır.

Samsun ili I. alt bölgede yoksulluk düzeyinin en az olmasının sebepleri arasında bölgede kişi başına gelirin yüksek olması, kanalizasyon varlığının fazla olması, ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısının az olması sayılmaktadır. II. alt bölgenin ise en yoksul olmasında kişi başına düşen gelirin düşük olması en önemli faktördür. Yoksulluğa sebep olan diğer önemli faktörler ise öğretmen başına düşen öğrenci sayısının yüksek olması, köylerde kanalizasyon varlığının düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple, Samsun ili köylerinde alt yapı hizmetlerinin artırılması gerekmektedir. En fazla ihtiyaç duyulan yerlere yatırım yapılması öncelikler arasında yer almalıdır. Köylerde kişi başına geliri yüksek olsa da gerekli altyapı hizmetlerinin olmaması yoksul sayılmasına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5. Kaynaklar

Ala, M., 2009. "Yoksulluk ve Küresel Çözumsuzlük". Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, (e-dergi), <http://www.paradoks.org>, ISSN 1305-7979, Yıl:5, Sayı:2.

Barrera. R.A. and Saldívar. V. 2002. "Proposal and Application of a Sustainable Development Index". *Ecological Indicators* 2:251-256.

Ceyhan. V., Bozoğlu. B., Demiryürek. K., Cinemre. H.A., Kılıç. O.. 2006. "Tarımsal Faaliyetlerin Sürdürülebilirliğinin Değerlendirilmesi: Samsun İli Örneği". Türkiye VII. Tarım Ekonomisi Kongresi. Antalya.

Cinemre. H.A., Ceyhan. V., Kılıç. O.. 1995. "Çarşamba Ovası Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi". Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi. Seri No:2. S.104.

Collins, G., Redmond, G., 1997. "Poverty in the UK and Hungary: Evidence From Household From Household Budget Surveys". DAE Working Papers Amalgamated Series, No:9703. Department of Applied Economics, University of Cambridge.

Dağdemir, Ö., 1999. "Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu ve Yoksulluğun Analizi: 1987-1994". Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 17, Sayı 1. Ankara.

Dağdemir, Ö., 2002. "Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu ve Yoksulluğun Analizi: 1987-1994". Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını.

Erdoğan. G.. 1996. "Türkiye'de Bölge Ayrımında Yoksulluk Sınırı Üzerine Bir Araştırma". DİE Uzmanlık Tezi. DİE Matbaası. Ankara.

Erdoğan, G., 2002. "Türkiye'de ve Dünyada Yoksulluk Ölçümleri Üzerine Değerlendirmeler". Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını.

Eskiocak. M.. 2007. "Kentsel Bölgelerde Sağlık Örgütlenmesi: Çok Sektörlü Yaklaşım Aile Hekimliği Ülkemiz İçin Uygun Bir Model midir?". Türk Tabipleri Birliği Yayınları. Ankara.

Jensen, H.H., Luckett, B., 1993. "A Profile of Poverty in Zambia Based on the 1991 Household Expenditure and Income Survey". Staff Report 93-SR61. CARD. Iowa State University, Ames, Iowa.

Kılıç, O., 1997. "Samsun İli Çarşamba ve Terme İlçelerinin Ova Köylerinde Fındık Üretimine Yer Veren Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Fındığa Alternatif Üretim Planlarının Araştırılması". Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi ABD, Doktora Tezi, S.170, Ankara.

Kılıç, O., Cinemre, H.A., Ceyhan, V., Bozoğlu, M., 2005. "Samsun İli Çarşamba ve Terme İlçelerinin Ova Kesiminde Fındığa Alternatif Üretim Planlaması". T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Teknolojik Araştırma Projesi

Proje No: TAP-012, Samsun.

Levy, S.. 1991. "Poverty Alleviation in Mexico. Working Papers". Country Department II. Latin America and The Caribbean Regional Office. The World Bank.

Morrissey, J., Bernadette, O.R. and Moles, R. 2005. Indicators and Indices Development: The Appraisal of Sustainability at Settlement Level in Ireland. Proceeding of Esai Environ.

Pentarakı, K., 1996. "Food Demand and Poverty During Transition in Slovenia, Bulgaria and Romania". Thesis of Master. Mediterranean Agronomic Institute of Chania, Crete, Greece.

SAMTİM. Samsun Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü. 2007. "Samsun İlinin Fiziki Durumu ve Avantajları". Web adresi: http://www.samsuntarim.gov.tr/yayinlar/tarimsal_strateji/tarimsal_strateji_pdf/samsun_ilinin_fiziki_durumu_ve_avantajlari.pdf. Erişim tarihi: 01.06.2012.

SAMTİM. Samsun Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü. 2011. "Samsun İli Güncelleştirilmiş Tarım Master Planı". Web adresi: http://www.samsuntarim.gov.tr/html_dosyalar/yayinlar/tarimsal_strateji.htm. Erişim tarihi: 05.05.2012. Sayfa No: 85.

Sen, Amartya, 1976. "Poverty: An Ordinal Approach to Measurement". *Econometrica*, vol: 44, no:2, ss. 219-231.

Thomas, Vinod, 1980. "Spatial Differences in Poverty: The Case of Peru". World Bank Reprint Series, no: 77, Washington, D.C.

TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. 2010a. "Nüfus ve Kalkınma Göstergeleri". Web adresi: http://www.tuik.gov.tr/AltKategori.do?ust_id=11. Erişim tarihi: 17.05.2012.

TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. 2010b. "Hane Halkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Sınırları". Web adresi: http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=23, Erişim tarihi: 11.06.2012.

TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. 2011. "Örgün Eğitim İstatistikleri". Web adresi: http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=14. Erişim tarihi: 08.06.2012.